HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דיקא נמי דכתיב [1]הקניזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו (א)פניה דומין לורד [2]ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה [3]ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו [4]ויצו פרעה לכל עמו א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר ואמר ר"י בר' חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא והמתן אותו (ב)ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר [5]וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון (ג)(שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר [6]ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח (ד)ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה (ה)לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו [7]אם הבנים שמחה את בת לוי (ו)אפשר בת מאה ושלשים שנה הויא וקרי לה בת (ז)דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר [8]אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה(ח) שנולדו בה סימני נערות [9]ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה [9]ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה (ט)שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם [10]וירא אלהים את האור כי טוב [9]ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא [11]ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותיזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב [12]אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' [11]ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר (י)מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין (כ)פושטין ידיהן בגזל רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

אגם

דיקא נמי דכתיב. קרא אחרינא. כי משתעי בכלב לא קריה בן קנז כדכתיב בעתניאל [שופטים א] אלא הקניזי מאנשי ביתו ומגדוליו של קנז: **עזובה שהכל עזובה.** שמתחילה חולנית היתה כדקרי לה הכא יריעות [דה"א ד] ולקמן קרי לה נמי חלאה [דה"א ג] ועזובה שעזבוה כל בחורי ישראל מלישא אותה: **והא מיסב נסבה.** כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' [שם] אלמא איתתיה הואי: **לשם שמים.** כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שבדק באחיה אהרן ומשה וראה אותם צדיקים ורוב בנים דומין לאחי האם בב"ב ביש נוחלין (דף קי.): **יריעות.** בלי תואר אדמומית דמחמת חוליה היתה ירקרוקת: **בוניה.** אלו שמות בעלה שבנאה ועשאה מבונה כשאר נשים בנישואין ובניה ישר ושובב וארדון(ל): **שיישר את עצמו.** מלטעות את טעות המרגלים: **ששיבב את עצמו.** מעצתן. לשון הבת השובבה (ירמיה לא) יוצאנית ומורדת. ° והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים(מ): **שרדה בילרו.** שהיה מסיתו לטעות עמהן: **שהושחרו פניו.** שקבל עליו תעניות הרבה שינצל מעצת מרגלים: **שנעשה לה כאב.** להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: **שתקע את לבו לאביו שבשמים.** שלא להיות בעצת מרגלים: **חלאה.** חולי: **ולבסוף נערה.** שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר פנים כנערה: **ובני חלאה.** ובנייני חלאה (נ) שנבנית ונתרפאת משובחין היו להיות צרת וצהר ואתנן: **צרה לחברותיה.** מתקנאות ביופיה: **מוליך אתנן לאשתו.** שהיה מתאוה למשכב נשים: **אף על עמו גזר.** דרש רבי תנחומא(ס) יום שנולד משה אמרו איצטגניניו היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקיבץ כל עמו ובקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו: **בתחילה והמתן אותו.** לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: **תשליכוהו.** שהושיב שומרין וקסדורין לדבר: **ולבסוף על עמו.** כדפרישית. וכיון שעבר היום ועדיין רואין איצטגניניו שלא לקה העמיד הגזירה עד יום שהושלך ליאור: **גדול הדור היה.** והיו הכל נשמעין לדבריו: **על הזכרים ועל הנקיבות.** שלא יולידו לא זכר ולא נקיבה: **אלא בעולם הזה.** שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעוה"ב. אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: **בת מאה ושלשים.** כדמפרש ואזיל שנולדה בירידתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה (שמות ז) ואותה שנה יצאו נמצא שעברו מירידתם עד שנולד משה ק"ל שנה וכשהחזיר עמרם את יוכבד(א) היתה מעוברת ממשה כדאמרינן לקמן בשמעתין: **דאמר רבי חמא.** ביש נוחלין(ע): **זו יוכבד.** בפרטן של יורדי מצרים(פ) אתה מוצא שבעים חסר אחת ובכללן אתה אומר הבאה מצרימה שבעים(צ) זו יוכבד שהשלימה מנינן בכניסתן לעיר: **סימני נערות.** חזרה לימי עלומיה בשורת בשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים: (ק) **והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא.** מקמי דאהדרה כדלקמן: **מקיש לידתה וכו'.** לא נכתב הריון זה אלא לדרוש כך: **בפיתקה של חוה.** בגזר דין שלה ושטר גזירות קללתה דעצבון והריון: **הגון לנביאות.** ראתה ברוח הקודש שעתיד [להיות הגון] לנבואה: **ותצפנהו שלשה ירחים.** שלשה חדשים יכלה להצפינו שלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף תשעה חדשים משהחזירה והיא הוה מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומהכא נפקא לן: **אמאי תצפניה ותיזיל.** מאחר שצפון במסתרים היה כדכתיב ותצפנהו מה יש לה לדאג: **ומעוי התם.** וצועק שם ודרך תינוק לצעוק כששומע קול תינוק חבירו: **אחזו לנו שועלים.** בת קול אומר למי הים אחזו לנו שועלים הקטנים (ב) המחבלים את הכרמים בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן: **שחביב עליהן ממונן.** שדמיו מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עלים שקשים וחזקים: **דבר רך.** בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה (ג) הוא נתקל והוא ניטוף ונשבר אבל דבר קל נתקל ונזדקר באבן לאחוריו: **ריח רע.** של זפת:

אגם

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ ובשלהי הוריות (דף יג:) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית (ד) אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס גרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות(ר):

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור:

בשבילי

א) נ"ל פניו. יעב"ץ, **ב)** [נ"ל ואחר כך וכ"א בילקוט ובע"י], **ג)** [נ"ל שגזר. כ"א בע"י], **ד)** נ"א וישב, **ה)** [נ"ל לה וכ"א בילקוט ובע"י], **ו)** ב"ב קכ., **ז)** ב"ב קכג., **ח)** בס"א בר זבידא, **ט)** [לקמן יג.], **י)** [חולין צא.], **כ)** [סנהדרין לט:], **ל)** [דה"א ב], **מ)** [מגילה יג.], **נ)** [ס"א שנבראת], **ס)** [תנחומא ויקהל ד], **ע)** [ב"ב דף קכג.], **פ)** [בראשית מו], **צ)** [בראשית מו], **ק)** [נ"ל והא], **ר)** [ועי' תוס' שם ט: ד"ה אחרים וע"ע תוס' ע"ז סד: ותוס' ב"ב טו: ד"ה וי"א],

* * *

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בת מאה וכו' את יוכבד כבר היתה: **(ב)** ד"ה אחזו וכו' הקטנים שהיו מחבלים: **(ג)** ד"ה דבר רך וכו' והוא נתקל באבן הוא ניטוף ונשבר אבל דבר רך נתקל ונזדקר לאחוריו: **(ד)** תוס' ד"ה אחרים וכו' אפליגו ר"מ. נ"ב עיין בב"ב דף טו ודף לג בתוס' ד"ה מאן י"א שם תירצו קושיא זו:

* * *

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ששיבב את עצמו כו' וה"נ קרי ליה מרד. דה"א ד יח:

* * *

מוסף רש"י

וקרי לה בת. אשה הוה ליה למיכתב, ומנלן דבת מאה ושלשים היתה, דא"ר **חמא בר' חנינא זו יוכבד כו'.** ובת לוי דקאמר קרא היינו בת לוי ממש, בתו של לוי, והא דלא קחשיב לה בהדיא לפי שלא באה למצרים אלא בבטן אמה ולידתה בין החומות, כלומר בתוך מצרים, ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה, קאמר נמי בין החומות גבי לידתה (רשב"ם ב"ב קכ.). **אשר ילדה.** קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב בת לוי (שם קכ.). **לידתה במצרים.** כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין שבעים (במדבר כו נט). **אלא משעה דאהדרה.** שמנו לה המצריים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה (שמות ב ג).

---

1. עַל כֵּן הָיְתָה חֶבְרוֹן לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי לְנַחֲלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יהושע יד יד
2. וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה: דברי הימים א ד ה
3. וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹחַר וְאֶתְנָן: דברי הימים א ד ז
4. וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן: שמות א כב
5. וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי: שמות ב א
6. וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר: איוב כב כח
7. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יָהּ: תהלים קיג ט
8. וְשֵׁם אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֵת מִרְיָם אֲחֹתָם: במדבר כו נט
9. וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: שמות ב ב
10. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: בראשית א ד
11. וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל שְׂפַת הַיְאֹר: שמות ב ג
12. אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: שיר השירים ב טו

SHAS MOZNAIM